METODE INOVATIVE ÎN DEZVOLTAREA TURISMUL RURAL DIN ROMÂNIA

Avram Daniel (autor de corespondență, avram89@yahoo.com)
Bălan Alina Mihaela
Academia de Studii Economice din Bucureşti, Facultatea de Business şi Turism

Vă recomandăm să citați articolul astfel (cu datele de identificare în limba engleza):
Avram, D., Bălan, A.M. (2015) Innovative Methods in the Development of Rural Tourism in Romania. *Junior Scientific Researcher*, 1 (1), pp. 33-41

Abstract

Inovaţiile sunt cosiderate motorul creşterii economice, deoarece acestea stau la baza obţinerii avantajului competitiv. Turismul este, unul dintre cele mai profitabile şi dinamice sectoare ale economiei, ocupând în comerţul internaţional a doua poziţie după petrol. Turismul rural are şi el implicaţii majore în dezvoltarea economică, socială şi culturală a satelor.

Studiul de faţă prezintă o analiză a fluctuației numărului de angajaţi şi a numărului de unităţi de cazare specifice turismului rural din România, în perioada 2007-2014. În acest scop au fost utilizate datele statistice puse la dispoziţie de către Institutul Naţional de Statistică.

Turismul de voluntariat, dezvoltarea portalurilor naționale de prezentare a joburilor vacante din turism și dezvoltarea resurselor umane prin absorția Fondurilor Europene, reprezintă cele trei sugestii prezentate în acest studiu, care au ca scop reînvigorarea turismului rural din România.

Cuvinte cheie: *inovaţii, resurse umane, turism rural, unităţi de cazare*
Clasificare JEL: *L83, Q18, O18, O15*

Introducere

În momentul de faţă, Europa constituie un punct de atracție pentru milioane de turiști din întreaga lume, susţinând o piaţă intens concurenţială bazată pe inovare. Cu toate acestea există decalaje mari la nivelul ratelor de inovare în România comparativ cu cele din Europa.

Perspectivele României sunt însă favorabile din punct de vedere al potențialului natural şi antropic. Peisajele spectaculoase, condiţiile climatice, configuraţia reliefului, dar şi potenţialul floristic şi faunistic oferă posibilitatea practicării mai multor forme de turism, precum: rural, balnear, de aventură, montan, de relaxare, sportiv şi de pescuit. Turismul rural reprezintă o nișă puțin exploatată în România în comparație cu posibilitățile existente. Printre principalele avantaje ale acestuia sunt de precizat tarifele mici şi posibilitățile de agrement care nu afectează calitatea mediului înconjurător.

Asociaţia GAL Orizonturi precizează într-un studiu din anul 2012 că aproximativ 50% din populaţia României locuieşte în zonele rurale în care nivelul de trai este destul de scăzut. Acest aspect conduce la apariţia unor tensiuni sociale din ce în ce mai mari. Tocmai de aceea, având în vedere beneficiile turismului rural este lesne de înțeles că dezvoltarea acestuia, este mai mult decât necesară. (Asociația GAL Orizonturi 2012, Analiza turismului rural și agroturismului din zona GAL Orizonturi 2012 pentru evidențierea potențialului endogen)

Analiza literaturii de specialitate

Termenul de turism rural a cunoscut de-a lungul timpului mai multe modalităţi de definire. În anul 2008, Nistoreanu a definit turismul rural ca fiind "un concept ce include toate activităţile turistice care se desfăşoară în mediul rural" (Nistoreanu, 2008, p. 20). Organizaţia Mondială a Turismului, descrie turismul rural ca fiind "o formă a turismului care include orice activitate turistică organizată şi condusă în spaţiul rural de către populaţia locală, valorificând resursele turistice locale (naturale, cultural- istorice si umane) precum şi dotările, structurile turistice, inclusiv pensiunile şi fermele agroturistice" (Soare şi Costache, 2013, p.128).

Stănciulescu, Lupu şi Ţigu (2002, p. 180) definesc în lucrarea intitulată "Lexicon de termeni turistici" termenul de turism rural ca fiind "o formă concentrată pe destinaţii în spaţiul rural, dispunând de o structură funcţională de cazare şi de alte servicii eterogene."

Cererea turistică pentru vizitarea zonelor rurale creşte în mod regulat pentru satele cu un patrimoniu bogat în resurse şi tradiţii, ceea ce duce la menţinerea comerţului şi serviciilor locale. Cu toate că turismul rural se află la momentul actual în plină expansiune, evaluarea exactă a circulaţiei turistice din această industrie este destul de anevoioasă (Niţă şi Niţă, 2008, p. 99).

Viaţa din sate trebuie să se adapteze deci, activităţilor turistice, fară să aibă loc o destabilizare a vieţii cotidiene locale (Bran, 1997, p. 95). Implicaţiile economice ale dezvoltării turismului rural au cu precădere un efect pozitiv asupra localnicilor, acestea presupunând crearea unor noi oportunităţi de angajare dar şi expansiunea piaţei de desfacere pentru produsele proprii. Turismul rural influenţează însă şi aspectele sociale, culturale şi de mediu, specialiştii în domeniu semnalând faptul că pot apărea modificări în scala de valori a localnicilor, ori în stilul de viaţă sau în structura comunităţii (Botezat, 2009).

În România, în anul 1972, Centrul de Cercetare pentru Promovarea Turistică Internaţională a identificat şi selectat 118 sate reprezentative care puteau fi introduse în circuitul turistic intern şi internaţional. Din acestea, doar 14 au fost declarate un an mai târziu ca fiind sate turistice, printre acestea regăsindu-se: Lereşti şi Rucăr din Argeş, Fundata şi Şimea din Braşov, Sibiel din Sibiu, Tismana din Gorj (Cândea şi Simion, 2007, p. 215).

În vederea desfăşurării turismului rural, comunitatea locală (populaţia, asociaţiile şi administraţiile locale) trebuie să deţină cunoştinţe cu privire la efectele pe care dezvoltarea unei activităţi de turism le generează la nivel economic, cultural şi social, aceasta trebuind să aibă o pregătire minimă referitoare la modul în care se începe şi se derulează o afacere, la sursele de finanţare şi creditare (Surgiu, 2008, p. 156).

Industria turismului din România, cu precădere cea a turismului rural este considerată o industrie puţin inovatoare, fiind dominată de companii de dimensiuni mici şi medii. Acestea, neavând posibilităţi financiare deosebite, trebuie să recurgă la dezvoltarea unor soluţii manageriale distinctive, bazate pe stadiul actual de dezvoltare a satelor româneşti (Rădulescu, 2013).

De aceea, în ultimele decenii, companiile şi-au îndreptat atenţia îndeosebi către dezvoltarea unor soluţii manageriale inovative şi mai puţin către dezvoltarea unor produse şi servicii turistice ce presupun inovaţii radicale, deoarece acestea implică riscuri şi costuri destul de ridicate (Susan et. al, 2013).

Metodologie

Studiul de faţă reprezintă o analiză retrospectivă a turismului rural românesc din perspectiva numărului de unităţi de cazare specifice (pensiuni agroturistice) şi a resurselor umane angajate. In acest sens, au fost utilizate date statistice disponibile la Institutul Naţional de Statistică (serii de date TEMPO) pentru perioada 2007-2014. Analiza a fost efectuată în perioada octombrie-noiembrie 2015.

Cercetarea are în vedere propunerea unor soluţii pentru punerea în valoare a turismului rural, soluţii care pot fi puse în aplicare într-o perioadă scurtă de timp şi care pot genera efecte economice reale.

În spaţial rural, principala formă de cazare este pensiunea agroturistică. Prin studiul de faţă, ne propunem sa facem o analiză asupra dinamicii numărului de agropensiuni din România din 2007 şi până în anul 2014, pentru a vedea în ce măsură oportunităţile generate de integrarea în Uniunea Europeană au avut o influenţă. In vederea acestui deziderat s-a urmărit trendul din această perioadă precum şi valorile înregistrate în fiecare an.

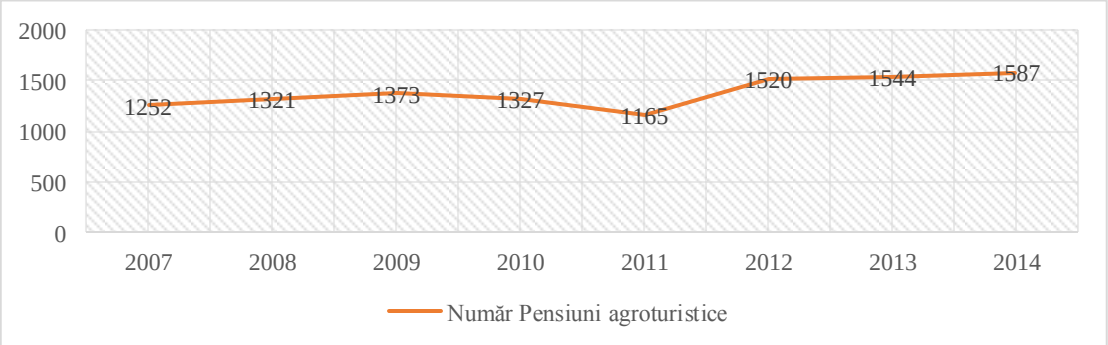
Rezultate şi discuţii

Anul 2007 este unul de referintă pentru economia romanească, integrarea în Uniunea Europeană aducând numeroase oportunităţi de dezvoltare. Pentru turism, unul dintre cele mai importante avantaje este libera circulaţie în interiorul Uniunii, călătorii putând circula din această dată fără viză. În ceea ce priveşte turismul rural, acesta constituie unul dintre punctele forte ale României, zone nemodernizate atrăgând turişti interni şi internaţionali cu motivaţii diferite precum: dorinţa de a descoperi noi obiceiuri şi culturi, dorinţa de a retrăi momentele din copilărie, curiozitatea pentru locuri puţin promovate, însă cu un potenţial remarcabil.

Printre cele mai importante aspecte care contribuie la consolidarea turismului rural românesc sunt unităţile de cazare şi resursele umane. Acestea au un rol hotărâtor la formarea unui comportament turistic înclinat spre această nişă, fiind indispensabile împreună cu resursele naturale.

Astfel, numărul de agropensiuni, în primii 3 ani înregistrează creşteri, (figura nr.1) evoluând de la 1.252 unităţi în primul an analizat, la 1.321 în 2008 şi ajungând la 1.373 în 2009.

Fig. nr. 1 Dinamica numărului de agropensiuni în perioada 2007-2014

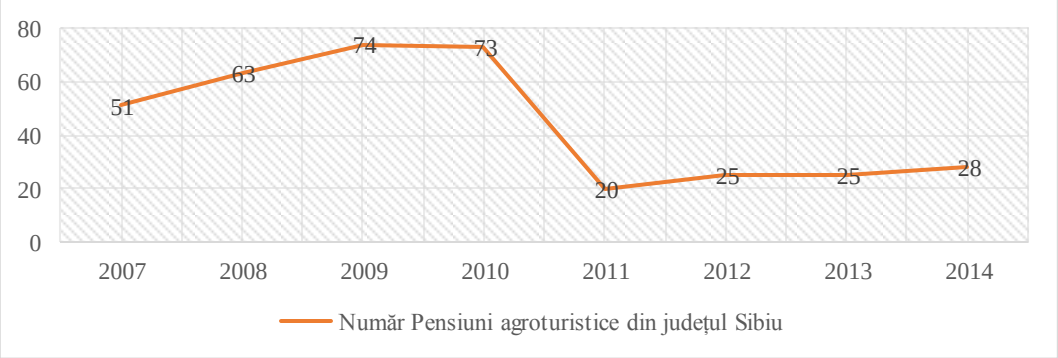
Sursa: Realizat de autori pe baza: http://statistici.insse.ro/shop/

Anul 2011 este unul de referinţă pentru seria de date analizată, înregistrându-se cel mai scăzut nivel al numărului de agropensiuni la nivel naţional. Faptul că numărul total de unităţi de cazare de acest tip este mai mic chiar şi decât cel din anul 2007, arată situaţia economică instabilă din acest an, fapt ce a generat atât stoparea unor investiţii noi cât şi închiderea activităţii unor pensiuni existente.

Începând cu anul 2012, creşterile sunt vizibile şi constante. Numărul pensiunilor din România ajunge de la un număr de numai 1.252 în primul an de la integrarea în Uniunea Europeană, la 1.587 în 2014.

Una dintre regiunile din ţara reprezintative pentru turismul rural este cea din jurul judeţului Sibiu. Numărul de pensiuni agroturistice din acest judeţ urmează un trend similar cu cel la nivel naţional pentru anii 2007-2014 (figura nr.2). Creşterile din primii 3 ani se datorează culturii, tradiţiei şi interesului faţă de obiceiurile din acest judeţ. Este de remarcat şi faptul că Sibiel este prima localitate rural turistică din România care a fost premiată cu o distincţie la nivel mondial (Golden Apple).

Fig. nr. 2 Evoluţia numărului de pensiuni agroturistice din judeţul Sibiu

Sursa: Realizat de autori pe baza: http://statistici.insse.ro/shop/

În anul 2010 are loc o scădere importantă de aproximativ 73 puncte procentuale a numărului de pensiuni, acelaşi trend fiind regăsit şi în situaţia naţională. Această situaţie poate avea drept cauză, măsurile adoptate de guvern care au condus la închiderile masive de afaceri. Alţi factori determinanţi pot fi: degradarea severă a infrastructurii de transport naţionale şi lipsa motivaţiei resurselor umane. Prezenţa unei legături strânse şi o directă proporţionalitate între acestea şi calitatea serviciilor turistice afectează într-o mare măsură fidelizarea turiştilor.

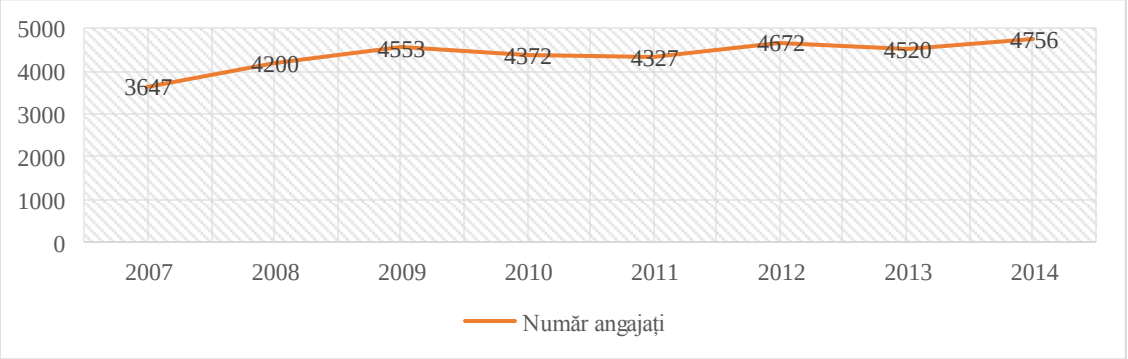
Ultimii ani din datele analizate: 2012-2013-2014, arată un trend crescător faţă de perioada anului precedent. Nu se mai înregistrează însă creşteri ca în primii ani din seria de timp, cu toate că la nivel naţional s-au derulat numeroase proiecte în sprijinul acestui segment. Posibile cauze pentru această situaţie sunt lipsa infrastructurii, motivaţia financiară scăzută a resurselor umane din zona respectivă şi schimbarea preferinţelor în rândul consumatorilor.

Aceştia s-au îndreptat şi spre alte judeţe din ţară, ofertante din punct de vedere turistic precum: Alba sau Braşov, care au beneficiat de o susţinere mediatică intensă. Un factor foarte important pentru schimbarea preferinţelor în ceea ce priveşte cererea de agroturism este şi lobby-ul făcut de Prinţul Charles al Mării Britanii, proprietar al unei case într-o astfel de zonă (satul Viscri).

În ceea ce priveşte personalul din agroturism, în seria de timp analizată nivelul acestuia nu înregistrează un trend constant, fluctuând de la an la an. În anul 2007,

numărul angajaţilor în hoteluri şi restaurante din judeţul Sibiu a fost de 3.647. Nivelul a crescut în următorii 2 ani, ajungând în 2008 la 4.200 şi în anul 2009 la 4.553 (figura nr.3). Ulterior, nivelul a înregistrat o uşoară scădere de aproximativ 5 puncte procentuale, atingând nivelul de 4.327, fapt cauzat de închiderea afacerilor din domeniu sau de restructurările întreprinderilor.

Fig. nr. 3 Număr angajaţi în agroturism la nivel naţional

Sursa: Realizat de autori pe baza: http://statistici.insse.ro/shop/

În ultimii 3 ani, numărul angajaţilor scade de la 4.372 în 2012 la 4.520 în 2013 şi ajunge la 4.756 în 2014. Se observă astfel o evoluţie între numărul iniţial din primul an al integrării Romaniei în Uniunea Europeană şi anul 2014 - o creştere de aproximativ 27%. Această majorare a locurilor de muncă se datorează implementării marilor proiecte naţionale şi regionale care încurajează investiţiile prin crearea de noi locuri de muncă (POSDRU, REGIO, PNDR etc).

Analiza numărului de unităţi de agropensiuni la nivel national, la nivelul judeţului Sibiu (zonă de referinţă pentru turismul rural din România) si a resurselor umane din domeniu arată că perioada 2007-2014 nu a adus creşteri de la an la an în investiţii şi în stabilitatea forţei de muncă. Probleme precum: gradul scăzut al absorbţiei fondurilor europene, problemele economice cu care s-a confruntat România, politicile fiscale care au contribuit în mod negativ la dezvoltarea adecvată a acestei forme de turism.

Metode inovative de îmbunătăţire a serviciilor turistice

Având în vedere potenţialul României în ceea ce priveşte turismul rural şi creşterea exigenţelor turiştilor, sunt necesare elaborarea şi implementarea unor măsuri pentru creşterea competitivităţii. Astfel au fost identificate 3 modalităţi inovative care pot contribui la dezvoltarea acestei nişe.

Sute de străini din toată lumea primesc gratuit locuri de cazare şi masă în pensiuni, ferme sau hoteluri din Romania dacă sunt dispuşi să lucreze. Altfel spus, să se ocupe de servire, curăţenie, ori muncă de câmp. În acest mod, proprietarii unităţilor de cazare sunt scutiţi de anumite cheltuieli, iar turiştii voluntari primesc şansa de a călători şi a cunoaşte direct cultura şi oamenii din ţara respectivă.

Acest tip de schimb, în interesul ambelor părţi este promovat şi practicat în ţările din Vestul Europei, existând şi site-uri cu multiple date şi noutăţi, precum: www.helpx.net, www.wwoof.net sau www.workaway.info. Postările conţin informaţii utile unde cei interesaţi pot afla care sunt demersurile necesare, la ce experienţe se pot

aştepta, care sunt drepturile şi obligaţiile lor. Aceste activităţi fac parte dintr-o nouă formă de turism de nişă, numit **turism de voluntariat**. În România au avut loc câteva încercări timide de a promova aceste activităţi, mai ales în unităţi de cazare de tip hostel.

Pentru turismul rural, această modalitate de a atrage resurse umane pentru perioade scurte de timp este una benefică şi cu un grad ridicat de noutate. Lumea satului este de multe ori izolată de noile tendinţe în materie de comportament turistic, iar o astfel de experienţă pentru antreprenorii din domeniu ar aduce un suflu nou, fără a altera însă specificul locurilor.

De asemenea, această formă de turism constituie şi un mod de promovare la nivel international. Cei care ar veni printr-un astfel de schimb ar realiza un efect multiplicator pentru destinaţie, răspândirea descrierilor despre locurile şi obiceiurile unice din România putând avea loc în prezent cu o uşurinţă remarcabilă, reţelele de socializare devenind în ultimii ani un promotor în materie de trenduri turistice.

O altă modalitate de îmbunătăţire şi promovare a serviciilor de turism rural din România, de data aceasta la nivel naţional, este realizarea unui **portal naţional de joburi** vacante în turismul sezonier. Acesta trebuie să conţină aspect precum: legislaţia în vigoare, Directive Europene, drepturi/obligaţii ale angajaţilor şi posturi disponibile pentru schimburi în funcţie de sezonalitate.

În acest mod, s-ar îmbina soluţiile găsite până acum, de a perfecţiona resursele umane din turism, mergându-se astfel mai departe, prin punerea la un loc a cererii şi a ofertei forţei de muncă din domeniu. Resursele umane constituie unul dintre elemente cheie din sectorul serviciilor, iar în turism reprezintă de multe ori, primul contact al clienţilor cu destinaţia turistică. Sezonalitatea are efecte negative şi asupra personalului, pauzele din timpul anului care durează uneori mai multe luni de zile sunt dăunătoare şi în ceea ce priveşte nivelul de pregătire al acestora. Un astfel de portal ar diminua aceste efecte negative, prin oferirea posibilităţii găsirii unor locuri de muncă cu cerinţe care se potrivesc doritorilor.

O altă soluţie pentru păstrarea şi atragerea resurselor umane în Turismul Rural este **absorbţia Fondurilor Europene**. Acest lucru trebuie făcut ţinând cont de nevoile pieţei şi de istoricul României în această privinţă. Experienţa programului anterior, 2007-2013, cu punctele sale slabe, trebuie privită ca pe un punct de plecare important. Astfel, trebuie avute în vedere aspecte precum: birocraţie excesivă, respectarea termenelor de rambursare a fondurilor, simplificarea formularelor, rapiditatea soluţionării contestaţiilor.

Axele din Programul Operaţional Capital Uman (POCU) care pot fi accesate pentru perioada 2014-2020 sunt: AP 1: Iniţiativa locuri de muncă pentru tineri, AP 2: Imbunătăţirea situaţiei tinerilor din categoria NEETs, AP 3: Locuri de muncă pentru toţi, AP 4: Incluziunea socială şi combaterea sărăciei, AP 5: CLLD – Măsuri integrate destinate comunităţilor aflate în risc de sărăcie şi AP 6: Educaţie şi competenţe. Aşadar, pentru a îmbunătăţi serviciile turistice prin dezvoltarea resurselor umane pot fi accesate programe de finanţare care au ca punct de referinţă acest aspect (tabel nr.1)

Tabel nr. 1 Programe de finanţare pentru resurse umane (2014-2020)

Program	Axa	Obiective specifice
POCU	1	- Servicii personalizate de informare, consiliere şi orientare pentru identificarea celor mai bune opţiuni de sprijin – educaţie, formare, ocupare - sau, acolo unde este posibil sau necesar, o combinaţie a celor trei opţiuni de sprijin; - Programe de formare profesională; - Evaluare şi certificare pentru recunoaşterea competenţelor dobândite în context informal şi non-formal;
POCU	2	- Stimulente financiare pentru angajatori, pentru a crea locuri de muncă pentru tinerii NEETs - tineri care nu sunt încadraţi profesional şi nu urmează niciun program educaţional sau de formare; - Sprijin financiar pentru înfiinţarea de întreprinderi; - Consiliere şi formare în domeniul antreprenoriatului; - Sprijin financiar tinerii care găsesc un loc de muncă într-o altă zonă/regiune prin prime de mobilitate şi/sau de instalare;
POCU	3	- Îmbunătăţirea participării pe piaţa muncii pentru persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă şi a celor inactive, vizând în special şomerii pe termen lung, lucrătorii în vârstă (55-64 ani), persoanele de etnie romă, persoanele cu dizabilităţi, persoanele din mediul rural şi alte grupuri vulnerabile. - Creşterea ocupării prin încurajarea antreprenoriatului şi a înfiinţării de întreprinderi - Stimularea participării angajatorilor la formarea profesională a angajaţilor - Adaptarea la schimbare a lucrătorilor,întreprinderilor şi a antreprenorilor

Sursa: Realizat de autori pe baza: www.fonduri-ue.ro

În perioada 2014-2020, a fost identificat un program principal care vizează dezvoltarea resurselor umane, acesta având mai multe axe representative în funcţie de obiectivul vizat. Programul Operaţional Capital Uman (POCU), prin axa 1, are în vedere programe de formare profesională, evaluare şi certificarea competenţelor, precum şi consiliere. Axa 2, vizează aspectele financiare pentru angajatori, iar axa 3 îşi îndreaptă atenţia către persoanele care fac parte din grupuri vulnerabile: rromi, şomeri sau persoane cu dizabilităţi.

Pentru a avea succes aceste initiative este necesar să se diminueze birocraţia şi să se urmărească obţinerea unor rezultate cu finalitate clară pentru piaţa muncii. Pregătirea subvenţionată a personalului din turism contribuie în mod direct la creşterea competitivităţii României în acest sector. Astfel, atragerea banilor europeni şi absorţia acestora trebuie să constituie o prioritate atât la nivel microeconomic, cât şi la nivel macroeconomic.

Limite şi avantaje.

Principala limită a acestui studiu constă în faptul că a fost inclusă o singură regiune reprezentativă pentru turismul rural românesc şi anume zona judeţului Sibiu.

Având în vedere potențialul turismului rural în România, extinderea demersului și la nivelul celorlalte regiuni este necesară.

Avantajul principal al cercetării este reprezentat de analiza seriei de timp de 8 ani, având ca an initial anul integrării europene a României. Aşadar, datele au fost analizate pentru o perioadă recentă şi relevantă pentru dezvoltarea turismului.

Concluzii

Într-o ţară marcată de trecerea de la un sistem politic la altul, de scăderea sporului natural, a nivelului de trai, şi de cei aproximativ 5 ani de criză economică ce au avut ca urmări pierderi ale locurilor de muncă şi producerea unor mutaţii în sistemul economico-social, turismul rural poate reprezenta un punct de referință în dezvoltarea satelor româneşti.

Seria de timp analizată ilustrează faptul că numărul de pensiuni agroturistice la nivel naţional a avut parte preponderant de o creştere. În anul 2011 se înregistrează cel mai scăzut nivel al indicatorului, atât la nivel naţional cât şi la nivelul judeţului Sibiu, printre cauzele identificate fiind degradarea infrastructurii, lipsa motivaţiei din rândul resurselor umane şi caracterul sezonier.

Pentru a avea loc o creştere susținută a acestei nișe este necesară impunerea unor măsuri care să conducă la creşterea calităţii produselor şi serviciilor prestate în pensiunile agroturistice. Măsuri identificate pentru dezvoltarea zonelor cu potențial agroturistic ridicat din România sunt: turismul de voluntariat, dezvoltarea portalurilor naționale de prezentare a joburilor vacante din turism și accesarea Fondurilor Europene pentru dezvoltarea capitalului uman. Acestea au fost gândite pentru a răspunde cerințelor actuale ale turiștilor (mereu la current cu ultimile trenduri) și ale resurselor umane. Lucrătorii din turism reprezintă principalul punct de legătură între servicii și turist, astfel o atenție sporită în ceea ce privește perfecționarea acestora este necesară.

Bibliografie

1. Asociația Gal Orizonturi (2012) [Online], Analiza turismului rural și agroturismului din zona GAL Orizonturi 2012 pentru evidențierea potențialului endogen.http://www.gal-orizonturi2012.ro/uploads/Studiu%20de%20zona%20II%20%20GAL%20Orizonturi%202012.pdf [Accesed: 02 October 2012]
2. Botezat, A. (2009) *Percepţiile rezidenţilor locali asupra dezvoltării turismului în zona rurală*, publicat în volumul XVII, Turismul rural românesc în contextul dezvoltării durabile, Editura Tehnopress, Iaşi.
3. Bran, F. et. al. (1997) *Turismul rural, modelul European*. Editura Economică, Bucureşti.
4. Cândea, M şi Simion, T. (2007) *Potenţialul turistic al României*. Editura Universitară, Bucureşti.
5. Ionică, S şi Costache, S. (2013) *Ecoturism şi turism rural*. Editura Europlus, Galaţi.
6. Nistoreanu, P. (2008) *Turismul rural românesc: actualitate şi perspective*. vol. I, Performantica, Iaşi.
7. Niţă, I şi Niţă, C. (2008) *Piaţa Turistică a României*. Editura Economică, Bucureşti.

8. Rădulescu, E et. al. (2014) Innovations and Opportunities for Entrepreneurial Rural Developments, Emerging Markets Queries in Finance and Business. *Procedia Economics and Finance*. vol.15, p.1495-1500.
9. Reid, S et. al. (2013) *Divergent thinking and market visioning competence: An early front-end radical innovation success typology*. Industrial Marketing Management, Quebec.
10. Surgiu, C. (2008) *Dezvoltarea turismului rural din perspectiva formării şi perfecţionării profesionale a resurselor umane*. Editura Universitară, Bucureşti.
11. Stănciulescu, C., Lupu, N. și Țigu, G. (2002) *Lexicon de termeni turistici*, Editura Oscar Print. Bucureşti.
12. Institutul Național de Statistică. (2015) *Structuri de primire turistica cu functiuni de cazare turistica pe tipuri de structuri, pe macroregiuni, regiuni de dezvoltare si județe.*[online] available from: http://statistici.insse.ro/shop/ . [Accessed: 27 october 2015].
13. Institutul Național de Statistică. (2015) *Populația ocupată civila pe activitati ale economiei nationale la nivel de sectiune CAEN, sexe, macroregiuni, regiuni de dezvoltare si judete.* [online] available from: http://statistici.insse.ro/shop/ . [Accessed: 27 october 2015].
14. ***www.helpx.net. [Accessed: 03 November 2015].
15. ***www.workaway.info. [Accessed: 03 November 2015].
16. ***www.wwoof.net. [Accessed: 03 November 2015].